

Boj za neznano pravdo

»Zdaj, ko si spoznal sistem, spoznaj še samega sebe.«

Matic Kocijančič

Jure Engelsberger, beležka na hladilniku Siniše Gačiča

Boj za (2014) je šele drugi dokumentarec po *Otrocih s Petrička* (Miran Zupanič, 2007), ki je prejel vesno za najboljši film. Letošnja – za marsikoga presenetljiva – odločitev žirije Festivala slovenskega filma je v tem vidiku pomembna že zato, ker krepi širitev žanrskega območja, ki ga povezujemo z glavno nagrado festivala. Še bolj pa v oči bode dejstvo, da gre v osnovi za naredi-sam projekt, ki je (dokaj skromno) finančno podporo pridobil šele v končni fazi nastajanja.

Režiser Siniša Gačič je film skoraj v celoti posnel sam s polprofesionalno opremo (na začetku celo s fotoaparatom), zmontiral pa ga je v kuhinji s pomočjo Zlatjana Čučkova. To, da je povozil nekatere zajetno subvencionirane festivalske konkurente, med katerimi so bili celo tematsko sorodni – in ki ga najbrž sploh niso smatrali za resno konkurenco – lahko razumemo tudi kot iztegnjen sredinec zatohlim okvirom slovenske filmske politike, v katerih majhni in strastni projekti s strašno muko izprosijo minimalna sredstva za svojo realizacijo, medtem ko se glavni spopadi za finance odvijajo med peščico tistih izbrancev, ki nam vsako leto ponudijo prgišče negledljivih, samovšečnih in produkcijsko napihnjenih fosilov.

Boj za ni Razredni sovražnik (2013); ne gre za film, o katerem bi razmišljali še tedne po ogledu in ki bi še mesece kasneje kot preblisk ali referenca privrel na dan ob pogovorih s prijatelji. Pa vendar gre za aktualen, intriganten in obenem sila nepretenciozen dokumentarec, ki – nena zadnje že z upoštevanjem podatka, da je v letošnji žiriji sodeloval Rok Biček – tvori določeno simbolno kontinuiteto z lanskim prebojem. Tudi v institucionalnih okvirih namreč postaja iz leta v leto jasneje, da pomemben del mlajše generacije filmsko ustvarjalnost razume bistveno drugače od tistega vala predhodnikov, zaradi katerega besedi »slovenski film« težko izgovorimo z navdušenjem.

Dobrodošli v novem svetu

Skozi Gačičev objektiv spremljamo famozno zasedbo trga pred ljubljansko borzo, ki je trajala približno pol leta, vključevala nekaj deset aktivistov in se navdihovala po odmevnem ameriškem gibanju Occupy Wall Street. Pustimo ob strani precej komičen izbor lokacije protesta – ki stavbo, v kateri se precej konservativno trguje z delnicami

Gorenja, Krke in Luke Koper, pojmuje kot domači simbolni center nebrzdanega globalnega kapitalizma – in se osredotočimo na bistvene poteze »okupatorjev«, sorodne političnemu horizontu njihovih ameriških kameradov. Occupy gibanje se je pred leti sicer formiralo ob tedanji finančni krizi kot dokaj standarden protestniški odgovor na naraščajočo globalno neenakost, a je hitro dobilo precej nenavadne obrise: protestniki so začeli poudarjati, da nimajo jasnih zahtev, ki bi predpostavljale preferenco načina reševanja kritizirane družbene situacije, temveč je njihova akcija usmerjena predvsem v odpiranje prostora za iskanje rešitev. Torej, družbena ureditev je slaba, rešitve ne poznamo, vendar jo skupaj iščemo skozi formo protesta. V ameriškem kontekstu je ta nedorečenost zbudila pozornost predvsem zaradi množične udeležbe, ki je obljubljala sprostitev kreativnega političnega razmisleka v objemu enega od jeder svetovne finančne moči, a je – tudi po zaslugi akcij organov pregona – dokaj hitro razvodnela in ugasnila. Kako pa so njihove ideje zaživele pri nas?

Gačič v številnih intervjujih govori o svojem strahu pred samocenzuro, ki ga je zaznal

na začetku snemanja. Kot simpatizerja zasedbe naj bi ga večkrat premamilo, da ob nerodnih situacijah, v katere so se zapletali aktivisti, kamero obrne stran. Prav zato je ob montaži v film vključil nenavadno veliko število prizorov, ki zasedbo prikazujejo v precej diletantski luči. Končni rezultat je tako – vsaj glede na izražene režiserjeve poglede – nenavadno kritičen do obravnavanega dogajanja. Če na začetku še vidimo nekaj aktivističnega zanosa in celo evforije – ob zasedbi se eden izmed njenih glavnih akterjev na ves glas zadere: »Dobrodošli v novem svetu!« – pa začne celotna zgodba kaj kmalu bolj kot na radikalen politični dogodek spominjati na hudo ponesrečen taborniški izlet, nekakšen postapokaliptičen *Gremo mi po svoje*.

Številni protestniki zaradi slabega ogrevanja in zimskih razmer zbolijo, vse težje najdejo kandidate, ki bi stražili šotore, v njih se pogosto naselijo narkomani in brezdomci, posledično pa se več kot o političnih alternativah razpravlja o problemih vzdrževanja tabora, ki vključujejo odvržene uporabljene injekcijske igle, uriniranje in izločanje blata na nedogovorjenih mestih ipd.

Ko jim vseeno uspe razpravljati o političnih temah, jih praktično v vsakem kadru spremljajo očitni ideološki paradoksi. Od tega, da protestniki, katerih glavni sovražnik je kakopak neoliberalizem, pogosto ponavljajo precej neoliberalna gesla, ki za svoj glavni cilj razglašajo neomejeno svobodo in umik države, do tega, da skoraj vsak dan – precej nedemokratično o tem odločijo kar njihovi neuradni voditelji – zamenjajo koncept tega, kar pojmujejo kot svojo »neposredno demokratično« ureditev. Na začetku se

odločitve še sprejema s pomočjo transparentnih volitev, ob čemer med prisotnimi kroži megafon, na katerega vsak zakriči svoj glas, že v naslednjih dneh pa od najvidnejših okupatorjev slišimo pozive k temu, da volitve same po sebi niso potrebne; da je ključna direktna akcija; da naj vsak pač to, kar predlaga, tudi izvede.

»Svoboda ne potrebuje stranke«

V svoji neizdelani kritiki uveljavljene demokratične ureditve, ki jo želijo na novo zgraditi na bolj direktnih temeljih, protestniki hitro vzljubijo »indirektnost«; ko pričnejo med njih vse pogosteje zahajati okoliški narkomani in s svojimi ekscesi rušiti še zadnji ostanek konstruktivnosti razprav, vidimo sceno, v kateri glavni akterji zasedbe z grenkim priokusom debatirajo o tem, ali ne bi bilo narkomane morda smiselno izključiti iz novega sistema; podobna usoda kmalu doleti pripadnike *new age* skupin, ki se vmešajo v dogajanje pred borzo, nazadnje pa še zagovornike teorije, da svetu vlada elitna skupina humanoidnih kuščarjev. Ob tem vidimo še en pomenljiv prizor: med razpravo, v kateri sodelujejo številni zagovorniki odprave zasebne lastnine, se sproži prepir, čigav je mikrofon in kdo sme nanj govoriti.

Skozi ta mikroeksperiment demokratičnega odločanja, ki še niti približno ne zastavlja resnih izzivov sodobnih demokratičnih skupnosti – niti tako majhnih, kot je slovenska – protestniki spoznavajo, da je demokraciji treba nadeti določene uzde; da morajo filtrirati jakost glasov, ki se izrekajo; da so nekatera mnenja vredna več; da je nekate-

rim ljudem potrebno odvzeti vzvode moči. Skratka, tudi na mikroravni novega sistema nastopijo kompleksne demokratične zagate in precej *indirektno demokratični* odgovori nanje.

Nič od naštetega pa – vsaj iz današnje perspektive – ne seže do kolen temeljni hipokriziji tistega pomembnega dela aktivistov v zasedbi pred borzo in sledeči zasedbi filozofske fakultete, ki se je kmalu zatem vključil v strukture t. i. vstajniških strank.

V tem smislu so najbolj intrigantni prizori, v katerih bodoči poslanci kričijo na politike, ki so prišli pozdravit zasedbo, da politikov nočejo in ne potrebujejo. Tudi med samo zasedbo pred borzo je bilo eno od ključnih gesel, da »svoboda ne potrebuje stranke«. Pred našimi očmi se torej odvijuje dialektičen proces, ki bi ga lahko po znamenitem maoističnem sloganu parafrazirali nekako takole: od protistrankarskega zborovanja prek protistrankarskega zborovanja do parlamentarne stranke.

To ni naključen poudarek filma. V avtorjevih izjavah za javnost je – kljub simpatiji do zasedb in vstaj – izražen odkrit odpor do njihovih nadaljnjih političnih izpeljav. Za *Mladino* je povedal: »V parlamentu je poslanec Združene levice, ki je bil najbolj glasen in strikten glede tega, da se odganja vse, kar diši po politični stranki. Spet se je pač izkazalo, da se zarečenega kruha največ požre.« Tudi v video pogovoru s Petrom Kolškom za *Delo* Gačić opisan preobrat izpostavi kot ključen nauk procesa, ki ga je spremljal. Kot pravi, mu je pravzaprav žal, da se ni v času zasedbe bolj osredotočil na tiste posameznike, ki so pozneje stopili na pot politične kariere. Če bi vedel, bi dokumentiral njihovo transformacijo. O tem bi si želel posneti nadaljevanje svojega dokumentarca. Za *Dnevnik* je svoje stališče še zaostрил: pri strankarskem angažmaju aktivistov gre celo za temeljno kapitulacijo osnovne ideje zasedbe.

Seveda bi mu na tem mestu lahko nasprotovali, da ideja zasedb – kot je večkrat razmišljal sam – ni bila ena sama, temveč je bil njihov središčni ideal prav spodbujanje množstva političnih idej. Pa vendar je jasno, katera paradigma je prevladala nad drugimi in na krilih katere strasti se je materializirala. Prav gotovo ne na krilih ljubezni do ideološkega pluralizma in skepse do vzvodov centraliziranega oblastniškega aparata, ki jih je mogoče zaznati v idealističnih genezah newyorškega in ljubljanskega gibanja Occupy.

